УДК 378.937

Олеся Худзей, *викладач кафедри теорії і практики перекладу Ужгородського національного університету*

ДІАГНОСТИКА ОБДАРОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЯК ВАЖЛИВЕ ЗАВДАННЯ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

У статті здійснено аналіз методів діагностики обдарованості особистості. Доведено, що для ідентифікації обдарованості необхідно використовувати цілий комплекс діагностичних методів, володіти якими повинен не лише шкільний психолог, але й педагоги.

Ключові слова: *обдарованість, діагностика, здібності, методи діагностики обдарованості.*

В статье осуществлен анализ методов диагностики одаренности личности. Доказано, что для идентификации одаренности необходимо использовать целый комплекс диагностических методов, владеть которыми должен не только школьный психолог, но и педагоги.

Ключевые слова: *одаренность, диагностика, способности, методы диагностики одаренности.*

The analysis of methods of diagnostics of gift of personality is carried out in the article. It is well-proven that for authentication of gift it is necessary to draw on the whole complex of diagnostic methods, own which not only a school psychologist but also teachers must.

Key words*: gift, diagnostics, capabilities, methods of diagnostics of gift.*

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасний світ вимагає людей, здатних по-новому, творчо підходити до розв'язання існуючих проблем: політичних, соціальних, економічних, екологічних тощо. Такий стан робить актуальною проблему обдарованості. Одним із головних завдань сучасної освіти є раннє виявлення, навчання та виховання обдарованих дітей.

Проблемі обдарованості, зокрема можливостям обдарованої особистості, питанням діагностики обдарованості, індивідуального підходу до такої особистості присвятили свої дослідження як вітчизняні, так і зарубіжні педагоги й психологи. Серед них – О. Антонова, О. Музика, О. Кульчицька (Україна), Н. Лейтес, О. Матюшкін, В. Панов, Б. Теплов (Росія), Д. Векслер, Дж. Гілфорд, Дж. Равен, Ф. Уільямс (США), А. Біне (Франція) та ін.

Проте проблема діагностики обдарованості вимагає деталізації, адже у психолого-педагогічній науці існують різні підходи до її розв'язання.

Мета статті полягає у розкритті основних принципів та методів діагностики обдарованості особистості в умовах учнівського колективу.

Виклад основного матеріалу. У психолого-педагогічній науці здійснено багато досліджень явища обдарованості, подано безліч його визначень. Це дуже складне явище, а тому однозначно охарактеризувати його не можна. Так, відомий російський психолог Б. Теплов стверджує, що обдарованість – це якісно своєрідне поєднання здібностей, від яких залежить можливість досягнення більшого чи меншого успіху у виконанні тієї чи іншої діяльності [4, 285].

Поняття обдарованості тісно пов'язане з поняттям здібностей, яке розглядається як індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну людину від іншої; це саме ті особливості, які мають відношення до успішності виконання будь-якої діяльності чи багатьох діяльностей. При цьому необхідно пам'ятати, що поняття "здібність" не зводиться до тих знань, навичок чи умінь, які вже вироблені у даної людини. Отже, здібності – це такі індивідуальні особливості, які не зводяться до наявних навичок, умінь чи знань, але які можуть пояснювати легкість і швидкість набуття цих знань та навичок [4, 281 – 282].

Розрізняють загальні та спеціальні здібності. Загальні, чи загальні розумові, інтелектуальні здібності проявляються у багатьох видах та галузях діяльності, у т.ч. і в навчанні. Спеціальні здібності проявляються у окремих видах діяльності, наприклад, у тих чи інших видах мистецтва, вивченні мов, математичні, технічні тощо [3, 238].

В умовах шкільного класу педагог може зустрітися з різними типами обдарованих дітей. Відомий дослідник здібностей Н. Лейтес пропонує розрізняти три категорії здібних дітей. Перша категорія – це учні з раннім підйомом інтелекту. Вони стрімко розвиваються в інтелектуальному плані і швидко випереджають своїх ровесників. Особливості їх інтелекту настільки дивовижні, що не помітити їх неможливо. До другої категорії належать діти з яскравим проявом здібностей до окремих шкільних

© О. Худзей, 2010

This document was created using SOLID CONVERTER PDF
To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

предметів чи видів діяльності. Вони часто характеризуються звичайним рівнем розвитку інтелекту і особливою схильністю до певної галузі мистецтва, науки чи техніки. Третя категорія – це діти з потенційними ознаками обдарованості. Вони не випереджають ровесників у загальному розвитку, але їх вирізняє своєрідність розумової роботи, яка вказує на наявність здібностей. Такі діти проявляють оригінальність та самостійність суджень, неординарні точки зору з різних питань тощо [3, 239 – 240].

Своєчасне виявлення обдарованих дітей та розвиток їх здібностей є запорукою їх особистісного розвитку.

При визначенні обдарованості дітей важливо дотримуватися таких принципів:

- фіксація ознак обдарованості з врахуванням зони найближчого розвитку дитини, а не лише виявленого інтелектуального рівня;

- побудова індивідуального "маршруту" навчання на основі конструювання збагаченого освітнього середовища;

- розгорнуте в часі паралельне спостереження за поведінкою дитини в різних контекстах оточуючого соціуму;

- порівняльний аналіз прояву особистісних ресурсів дитини у тих сферах діяльності, які великою мірою відповідають її схильностям та інтересам;

- використання інтерактивних та тренінгових методів, у діапазоні яких можна організувати певні розвивальні впливи, долати чи анулювати характерні для даної дитини психологічні "бар'єри";

- залучення до вивчення і оцінювання продуктів діяльності обдарованої дитини експертів (математиків, інженерів, філологів, конструкторів, шахістів, артистів тощо);

- застосування валідних психодіагностичних методів, таких як спостереження, бесіда, експертні оцінки вчителів та батьків, природний експеримент, різні види моніторингу тощо [2, 14 – 15].

Для оцінювання вікових та індивідуальних особливостей обдарованих дітей використовуються спеціальні психодіагностичні методи. У психодіагностиці першими були розроблені методи вимірювання інтелектуального розвитку, наприклад "Прогресивні матриці Дж. Равена".

Наступні дослідження привели до створення багатофакторних теорій, у яких розвиток інтелекту визначався кількома факторами. Останнім часом головним з напрямів психологічного тестування обдарованості стає вимірювання творчих здібностей особистості, її креативності. Не менш важливим чинником розвитку обдарованості є особливості особистісної і, перш за все, мотиваційної сфери особистості.

У даний час існує багато різних тестів, спрямованих на діагностику інтелектуальних здібностей (тест Векслеоа, Дж. Равена, Амтхауера, шкала Стенфорда-Біне тощо). Проте щодо обдарованих дітей вони малочутливі, у цих випадках використовується ускладнений варіант прогресивних матриць Дж. Равена, МЕДІС та ін.

Розроблені також тести на виявлення спеціальних здібностей: музичних, технічних, сенсорних, тести на моторику тощо [1, 4 – 5].

Часто для визначення обдарованості педагоги використовують психометричні тести, вважаючи їх чи не єдиним критерієм для прийняття рішення стосовно того, чи відповідає дитина параметрам обдарованості, чи ні. Насправді вони роблять велику помилку, оскільки для ідентифікації обдарованості конче необхідним є використання цілого комплексу діагностичних методів.

Серед доступних для педагога методів можна виділити аналіз документальних даних (шкільних оцінок, дипломів, сертифікатів, відгуків експертів, нагород), а також спогади родичів та батьків про минуле дитини. Педагоги можуть скористатися методом анкетування чи інтерв'ювання батьків та вчителів-предметників, що працюють у класі, де навчається обдарована дитина.

Також можуть бути використані комплексні підходи, що включають різноманітні методи, зокрема:

а) організацію різноманітних інтелектуальних марафонів, предметних олімпіад, конференцій, спортивних змагань, творчих конкурсів, фестивалів, оглядів тощо);

б) залучення дітей до спеціальних ігрових та предметно-орієнтованих занять (нестандартні уроки);

в) здійснення психодіагностичного дослідження різних психометричних методик;

г) проведення експертизи конкретних продуктів творчої діяльності дітей (вірші, малюнки, технічні моделі тощо) [2, 15].

Оскільки поняття обдарованості є багатоаспектним, його діагностику слід проводити комплексно, використовуючи різні методики як на з'ясування інтелектуального і творчого розвитку, так і на виявлення особистісних та мотиваційних особливостей особистості.

При обстеженні обдарованих дітей актуальним є вивчення таких змінних:

1) інтелект (дані, отримані з допомогою тесту когнітивних здібностей та оцінок вчителів);

2) креативність (дані, отримані з допомогою тестів: на незвичайне використання за

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

Дж. Гілфордом, на креативність за П. Торренсом, на вербальну обдарованість, а також з допомогою оцінок вчителів);

3) соціальна компетентність (з допомогою питальника по соціальній компетентності та оцінок вчителів);

4) психомоторні здібності (дані, отримані з допомогою комп'ютерних тестів та оцінок вчителів);

5) некогнітивні особистісні характеристики (питальники на визначення тривожності, самооцінки, рівня домагань тощо);

6) характеристики шкільного та сімейного оточення (питальники про сімейний (для батьків) та шкільний психологічний клімат;

7) досягнення (питальник щодо активності у різних галузях, вивчення шкільної документації, зокрема класних журналів з метою вивчення рівня успішності, питальник для батьків для вивчення активності дітей) [1, 6].

Висновок. Отже, обдарованість – це універсальна, потенційна можливість реалізації особистості у творчості. Тому креативність є важливим компонентом обдарованості. Діагностика дозволяє на ранніх етапах виявляти обдарованих дітей та будувати навчальну й виховну роботу з ними, спрямовану на розвиток здібностей. Проте при підході до такої діагностики важливо пам'ятати, що об'єктивні результати можна отримати лише за допомогою поєднання різних методів.

1. Лосева А.А. Психологическая диагностика одаренности. – М.: Академический проект; Трикста, 2004. – 176 с.

2. Одаренность: диагностика и технологии / В. Васильев, А. Доровской и др. – Воронеж: ВОИПКРО, 2003. – 127 с.

3. Рабочая книга школьного психолога / И.В. Дубровина, М.К. Акимова, Е.М. Борисова и др.; Под ред. И.В. Дубровиной. – М.: Просвещение, 1991. – 303 с.

4. Теплов Б.М. Способности и одаренность // Хрестоматия по психологии / Сост. В. Мироненко; Под ред. А. Петровского. – М.: Просвещение, 1987. – С. 281 – 286.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2010

УДК 37.013

Леся Малик, *лаборант Дрогобицького нафтового технікуму*

ПРАЦЯ ЯК ОСНОВА ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

У статті проаналізовано значення праці для всебічного розвитку особистості. Доведено, що фізична та розумова праця є основою розумового, морального, фізичного та естетичного виховання, а також професійного самовизначення особистості.

Ключові слова: *виховання, інтелектуальна праця, трудове виховання, фізична праця.*

В статье проанализировано значение труда для всестороннего развития личности. Доказано, что физический и умственный труд является основой умственного, морального, физического и эстетичного воспитания, а также профессионального самоопределения личности.

Ключевые слова: *воспитание, интеллектуальный труд, трудовое воспитание, физический труд.*

In the article the value of labour is analysed for comprehensive development of personality. It is well-proven that manual and mental labour is basis of mental, moral, physical and aesthetically beautiful education, and also professional self-determination of personality.

Key words: *education, intellectual labour, labour education, manual labour.*

Постановка проблеми. Загальновідомо, що основними чинниками розвитку особистості є спадковість, середовище та виховання. Попри усі намагання науковців з'ясувати, який з усіх чинників є основним, це питання так і залишилося нерозв'язаним. Усі люди різні, а тому і вплив кожного з цих чинників на кожну підростаючу особистість буде різним. "Взаємодія цих факторів може бути або оптимальною або при перевазі того чи іншого фактору негармонійною… Але жоден з відзначених факторів не діє самостійно, результат залежить від їх узгодженості" [2, 42]. Та все ж не можна ігнорувати великої ролі виховання у розвитку особистості, адже саме воно спрямовує розвиток особистості згідно з визначеними метою та завданнями.

"Процес виховання – система виховних заходів, спрямованих на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості" [7, 214]. Його зміст складають такі взаємопов'язані між собою напрями, як розумове, моральне, трудове, фізичне та естетичне виховання.

Трудове виховання – процес залучення особистості до різноманітних педагогічно організованих видів суспільно корисної праці з

© Л. Малик, 2010

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com